

Interprovinciaal Overleg

Interprovinciale Rapportage

ip

Samenvatting

2002

Milieu, Water,
Landbouw en Natuur

Interprovinciaal Overleg

Samenvatting

Interprovinciale Rapportage **2002**

Milieu, Water,
Landbouw en Natuur

Colofon

uitgave	Interprovinciaal Overleg
tekst en redactie	Projectgroep BEM 01-05 met bijdragen van IPO, provincies en RIVM
gegevensaanlevering	IPO, provincies, RIVM, FO-Industrie, DHV, AOO, LMA, EC-LNV, K+V, KEMA, CBS, Stichting In Natura, LEI, Emissieregistratie, PEM.
bronnen foto's	Provincie Flevoland, Dirk Huizinga, RIVM
figuren	CIM-RPT, RIVM
ontwerp en opmaak	Marjan Kramer, Studio RIVM
ontwerp omslag	Marjan Kramer, Studio RIVM
druk	drukkerij Wilco bv, te Amersfoort
internet	www.ipo.nl www.ipo.rivm.nl
IPO-publicatienummer	191

VOORWOORD

De 'Interprovinciale Rapportage Milieu, Water, Landbouw en Natuur 2001' is de zesde opeenvolgende monitoringrapportage van de gezamenlijke provincies en het Interprovinciaal Overleg. Op deze wijze leggen we verantwoording af over het gevoerde beleid, de besteding van NMP-gelden en over de bereikte resultaten.

Het interprovinciaal milieubeleid staat aan de vooravond van een herziening. De provincies oriënteren zich op de nieuwe aanpak van hardnekkige milieuproblemen in de regio. De gebiedsgerichte aanpak begint steeds meer vorm te krijgen, zowel in het landelijk als in het stedelijk gebied. Bij deze nieuwe ontwikkelingen is het van belang niet alleen vooruit te kijken. Door te zorgen voor continuïteit en voortgang in de monitoring kan de effectiviteit van nieuw beleid worden afgemeten aan de resultaten uit het verleden. Voor de derde keer in successie vormt de monitoringrapportage daarom de basis voor een beleidsevaluatie. De beleidsevaluatie levert aanbevelingen voor bijsturing van het beleid. Monitoring krijgt zo een extra waarde want het is een onmisbaar onderdeel geworden van de beleidscyclus die jaarlijks opnieuw doorlopen wordt.

De interprovinciale monitoringrapportage blijft zich ontwikkelen. De afgelopen jaren is door de opvolgende projectteams met voortvarendheid gewerkt aan de kwaliteit. Ook deze nieuwe versie laat weer veel verbeteringen zien. Er zijn nieuwe onderwerpen opgenomen en er is gewerkt aan de zeggingskracht. Het aantal indicatoren is gegroeid, zonder dat de omvang van de rapportage is toegenomen. Er is een concept ontwikkeld voor modernisering van de monitoring, waar de rapportage stapsgewijze naar toe zal groeien. Daardoor zal monitoring in de toekomst meer gaan inhouden dan de informatie over de voortgang van de beleidsuitvoering alleen. De monitoring zal worden uitgebreid naar de gehele beleidscyclus.

Al met al ligt hier een kwalitatief hoogwaardige rapportage die een belangrijke rol vervult in het provinciale beleid ten aanzien van het milieu, het water, de landbouw en de natuur. Een rapportage die bovendien de potentie heeft om door te groeien naar een instrument dat meer kan dan het afrekenen van overheden op doelstellingen alleen. De interprovinciale monitoringrapportage is springlevend en gaat wat mij betreft een goede verdere toekomst tegemoet. Bij deze wil ik alle provinciale medewerkers die werk hebben verzet voor deze rapportage bedanken voor hun inzet en feliciteren met het resultaat. Verder dank ik het RIVM voor de uitstekende samenwerking waarin de rapportage tot stand kon komen. Een speciaal woord van dank gaat naar de projectleiding in de provincie Flevoland. Volgend jaar zal de provincie Fryslân de projectleiding verzorgen.

Mr. Drs. A.J.G. Poppelaars
Milieugedeputeerde provincie Zeeland
Lid IPO adviescommissie Milieu, Water, Landbouw en Natuur
Contactgedeputeerde voor het project monitoring

INHOUDSOPGAVE

7	Inleiding
9	Hoe staat het met ....
11	1 Monitoring en beleidsevaluatie
13	2 Integraal beleid
15	3 Duurzaamheid bij de provincies
17	4 Milieu en landelijk gebied
19	5 Milieu en stedelijk gebied
21	6 Milieu en water
23	7 Bodembeheer
25	8 Natuur
27	9 Milieu en energie
29	10 Milieu en verkeer
31	11 Milieu en bedrijven
33	12 Milieu en afval

INLEIDING

De IPO Monitoringrapportage Milieu, Water, Landbouw en Natuur 2002 is beknopter dan de versie van het voorgaande jaar. Ondanks dit feit staat er meer kwantitatieve monitoring-informatie in, waardoor de zeggingskracht is toegenomen. De afslanking is met name tot stand gebracht door het beknopter houden van teksten. Al met al gaat het nog steeds om een rapportage van respectabele omvang, die een samenvatting wenselijk maakt. Deze samenvatting ligt hier voor u.

Voor elk van de hoofdstukken van de monitoringrapportage zijn in deze samenvatting kort de belangrijkste conclusies beschreven. Voor de kernonderwerpen van elk hoofdstuk is daarnaast schematisch een beoordeling gepresenteerd op een slecht-tot-goed-schaal. Dit is gedaan door de gevonden situatie te vergelijken met de in het beleid vastgelegde doelen of intenties. Deze beoordeling geeft in één oogopslag de belangrijkste resultaten van het monitoringrapport weer.

De monitoringresultaten vormen de basis voor het beoordelen en eventueel bijsturen van het gevoerde beleid. De aanbevelingen voor deze bijsturing vindt u in de IPO MWLN Beleidsevaluatie 2002, die als een afzonderlijk document wordt gepubliceerd. Hierin zijn lijnen uitgezet voor het komende jaar, die onder andere tot uitdrukking zullen komen in het nieuwe IPO Milieuprogramma 2003.

Deze samenvatting presenteert de resultaten natuurlijk alleen op hoofdlijnen. Meer gedetailleerde informatie vindt u in de eigenlijke monitoringrapportage. De monitoringrapportage en de samenvatting van 2002 zijn beide als boekwerk beschikbaar. Ze zijn ook op internet te raadplegen via de gezamenlijke IPO-RIVM site: www.ipo.rivm.nl.

Het ligt in de lijn der verwachting dat op termijn de papieren versie van de monitoringrapportage zal verdwijnen en dat alleen de samenvatting als boekwerk zal overblijven. Vanaf dat moment zal de gedetailleerde monitoringinformatie alleen via internet worden aangeboden.

HOE STAAT HET MET ...

In deze samenvatting is steeds voor de 3 à 6 belangrijke onderwerpen van elk hoofdstuk (ofwel beleidsveld) een samengevatte conclusie weergegeven. Deze conclusie is gebaseerd op de resultaten van de indicatoren die onder het betreffende onderwerp vallen. Per conclusie is vervolgens ook een beoordeling gegeven van de situatie. Op het niveau van de indicatoren is het vaak nog zo dat een vergelijking met de doelstelling aangeeft of het goed of slecht gaat. Voor een samenvattende conclusie per onderwerp, die over meer indicatoren gaat, is de beoordeling echter minder eenduidig. Daarom is de beoordeling op dit niveau gemaakt door deskundigen en direct betrokkenen van de provincies. Zij hebben daarbij aangegeven of ze, naar hun eigen kennis en inzicht, vinden dat het goed of slecht gaat. De scores van de verschillende deskundigen en betrokkenen zijn verwerkt tot één resultaat.

Het verrijken van de conclusies met een beoordeling is een belangrijke opstap naar beleidsevaluatie. Immers aan deze beoordeling is een prioriteit voor bijsturing van het beleid te ontnemen. Verder is het duidelijk dat daar, waar het beleid de neiging heeft om meer in intenties dan in concrete doelen te formuleren, er steeds minder afrekenbare doelstellingen komen. Daardoor zullen er andere wijzen van beoordeling van de effecten van dat beleid moeten komen dan nu gebruikelijk zijn. Toekomstige monitoringrapportages zullen zich minder op de letter en meer op de geest van het beleid moeten baseren. Deze samenvatting verkent de mogelijkheden op dit gebied door de aanzetten die reeds in de rapportage van 2001 werden gegeven verder te ontwikkelen.

Met beoordelingen van de belangrijke onderwerpen van een beleidsveld in de hand is het natuurlijk ook mogelijk om iets te zeggen over dat beleidsveld in zijn totaliteit. Op deze manier is ook in algemene zin een oordeel te geven over de vorderingen binnen de verschillende belangrijke invalshoeken van het interprovinciale milieubeleid. Het onderstaande schema geeft voor de verschillende hoofdstukken van de IPO monitoringrapportage een totaalbeoordeling.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Monitoring en beleidsevaluatie		-			
Integraal beleid			-/+		
Duurzaamheid bij de provincies				+	
Milieu en landelijk gebied			-/+		
Milieu en stedelijk gebied		-			
Milieu en water	--				
Bodembeheer				+	
Natuur					++
Milieu en energie				+	
Milieu en verkeer	--				
Milieu en bedrijven				+	
Milieu en afval		-			

Monitoring

Zowel het IPO als de verschillende provincies raken steeds meer vertrouwd met monitoring. Er vindt echter nog weinig onderlinge afstemming plaats. Om toekomstige provinciale benchmarks uit te voeren is dit wel een vereiste. Ook in het licht van Europese rapportageverplichtingen en rapportage-afspraken met het Rijk is dit gewenst. Veel gegevens zullen immers moeten worden geleverd door de provincies. Het is positief dat er bij veel provincies een verbreding van de monitoring optreedt. De oorspronkelijke milieurapportages krijgen meer en meer het karakter van een omgevingsbalans. Een aantal provincies is bezig met aanpassen van het monitoringsysteem. Dit is nodig om het bestuurlijke traject, dat in de huidige monitoring niet goed uit de verf komt, beter in beeld te brengen. Deze ontwikkeling sluit nauw aan bij de conclusies van de IPO studie naar actualisatie van de interprovinciale indicatorenset. Deze studie heeft een aangepaste set van indicatoren opgeleverd die de provincies geleidelijk zullen gaan invoeren.

Beleidsvaluatie

Beleidsvaluatie geeft aan de hand van monitoringresultaten een beoordeling van het gevoerde beleid en formuleert vervolgens aanbevelingen voor aanpassing van dit beleid. Beleidsvaluatie maakt het mogelijk om eenmaal ingezet beleid bij te sturen teneinde het rendement te optimaliseren. Zowel het IPO als verschillende afzonderlijke provincies gebruiken het instrument beleidsvaluatie. Het IPO brengt voor het derde jaar in successie een beleidsvaluatie uit en ook door sommige provincies zijn beleidsvaluaties uitgevoerd. De vorm van de provinciale evaluaties varieert nog sterk, van ad hoc evaluaties over specifieke onderwerpen tot en met periodieke evaluaties over vaste onderwerpen die in de beleidscyclus zijn geïntegreerd. In sommige provincies is er zelfs een bestuurlijke commissie beleidsvaluatie met een provinciebreed werkprogramma.

Doorwerking

Doorwerking is het proces waarbij de inzichten, die voortkomen uit de monitoring en beleidsvaluatie, resulteren in bijsturing van het beleid. Hoewel deze sturingsmogelijkheid in beginsel bij het IPO en een aantal provincies aanwezig is, lijkt doorwerking feitelijk nog nergens gestructureerd. Beleidsmakers denken bij het op- en bijstellen van plannen en programma's nog niet automatisch: 'Waar is de beleidsvaluatie en waar is de monitoringrapportage'.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Monitoring				+	
Beleidsvaluatie			-/+		
Doorwerking		-			

Integraal omgevingsbeleid bij de provincies

De ontwikkeling van integraal omgevingsbeleid bij de provincies is zeer divers. Elke provincie kiest een eigen koers in de wijze van afstemming of integratie van plannen voor de fysieke leefomgeving. Planintegratie blijkt vooral te worden aangewend als ondersteuning om de interactie en communicatie te verbeteren. Van beleidsintegratie is bij de meeste provincies nagenoeg alleen sprake in het beginstadium van de beleidscyclus, namelijk bij het maken van beleidsplannen en uitvoeringsprogramma's. Verderop in de beleidscyclus, in de stadia van beleidsuitvoering, monitoring en beleidsevaluatie, is er slechts bij enkele provincies sprake van beleidsintegratie.

Implementatie van landelijk beleid in interprovinciaal beleid

Naar aanleiding van het Vierde Nationale Milieubeleidsplan zal het IPO het bestaande interprovinciale beleid waar nodig aanpassen. Hiervoor heeft de Commissie Alders advies uitgebracht. Volgens dit advies moet doorggegaan worden op de ingeslagen weg, waarbij er alleen voor de hardnekkige milieuproblemen een andere aanpak komt. Deze andere aanpak moet mede worden gezocht via andere beleidsterreinen en moet in de regio vorm krijgen. De doorzettingsmacht van de provincies zou hiervoor op onderdelen moeten worden versterkt. Over de effecten van deze aanpassingen van het interprovinciaal beleid is natuurlijk nog niets te zeggen. Die zullen de eerstkomende jaren duidelijk worden.

Implementatie van Europese regelgeving in interprovinciaal beleid

Het (inter)provinciale milieubeleid wordt in toenemende mate bepaald door Europese regelgeving. Europese richtlijnen, verordeningen en besluiten moeten binnen een bepaalde termijn worden geïmplementeerd door de lidstaten. De overheid die met uitvoering is belast (het bevoegd gezag) is rechtstreeks aansprakelijk voor nakoming van de richtlijn. Provincies hebben er dus een groot belang bij om zowel bij het totstandkomings-, als bij het implementatietraject betrokken te zijn. Sinds kort wordt de Europese agenda voor milieu-onderwerpen systematisch gevolgd. De provincies raken hierdoor beter voorbereid. Tevens is de betrokkenheid bij de voorbereiding en implementatie van Europese regelgeving verbeterd.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Beleidsintegratie bij de provincies		-			
Implementatie van landelijk beleid				+	
Implementatie van Europees beleid			-/+		

Milieuzorgsystemen

Milieuzorg staat nog steeds op de provinciale agenda's. De implementatie ervan lijkt echter te stagneren. In de meeste provincies is er inmiddels een milieuzorgsysteem. In de overige provincies is dat er op tijd, dat wil zeggen vóór 2004. Het milieuzorgsysteem omvat echter nog bij geen enkele provincie de gehele organisatie. Slechts één provincie is bezig met certificering van het milieuzorgsysteem. Het gaat dus wel de goede kant op maar het gaat langzaam en er moet nog zeer veel gebeuren.

Duurzaam inkoopbeleid

De provincies hebben in 1999 in het kader van het Bestuursakkoord nieuwe stijl de intentie neergelegd om duurzaam te gaan inkopen. De meeste provincies hebben daartoe een convenant ondertekend en kopen inmiddels duurzaam in. Het blijkt overigens niet in alle gevallen zo te zijn dat ondertekening van het convenant ook daadwerkelijk tot duurzaam inkopen leidt. Het aantal provincies dat duurzaam inkoopt is licht gegroeid ten opzichte van 2000. Monitoring van duurzaam inkopen vindt onvoldoende plaats.

Gescheiden inzameling eigen afval

Alle provincies zamelen hun eigen afval gescheiden in. Bijna alle provincies houden daar ook een registratie van bij. De belangrijkste gescheiden afvalfracties zijn papier, glas en gevaarlijk afval. De gegevens zijn nog niet zodanig dat daarmee duidelijke trends zichtbaar zijn te maken. Wel blijkt de hoeveelheid ingezameld papier af te nemen. Uit de cijfers kan overigens worden afgeleid dat het papiergebruik per provinciale medewerker per jaar nagenoeg equivalent is aan zijn of haar eigen gewicht.

Gebruik groene stroom

De meeste provincies zijn overgegaan op inkoop en gebruik van groene stroom. In een aantal provincies geldt dat voor de gehele provinciale organisatie, in de overige provincies gaat het alleen om de voorziening van de provinciale kantoren. Verschillende provincies zijn van plan om meer groene stroom te gaan inkopen. Ten opzichte van 2000 was er echter in 2001 weinig voortgang te melden. Het gebruik van groene stroom door provincies is gestabiliseerd. Deels is de oorzaak dat de energiebedrijven niet voldoende groene stroom kunnen leveren. De meeste groene stroom is afkomstig uit zonne- en windenergie. Sommige provincies gebruiken ook groene stroom uit biomassa.

Energiebesparing

De aandacht voor energiebesparing in de eigen provinciale organisatie is gegroeid. De helft van de provincies heeft een energiebesparingsdoelstelling vastgesteld. Enkele provincies zitten nog in het onderzoekstadium, bijvoorbeeld met energiescans. De meeste provincies hebben echter al een groot aantal maatregelen in uitvoering. De meest voorkomende maatregelen zijn het gebruik van energiezuinige verlichting, het gebruiken van zonne-energie en het toepassen van warmte-krachtkoppeling. De gegevensvoorziening rond energiebesparing is nog niet goed, de monitoring moet beter.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Milieuzorgsystemen			-/+		
Duurzaam inkoopbeleid		-			
Gescheiden inzameling eigen afval				+	
Gebruik groene stroom				+	
Energiebesparing				+	

Gebiedsgerichte projecten

Het gebiedsgerichte beleid is voor alle provincies in ontwikkeling. Het is belangrijk te weten wat dit beleid oplevert. De provincies zullen daarom de prestaties in het kader van het gebiedsgerichte beleid gaan monitoren. Nu is het nog niet mogelijk om prestaties aan milieu-effecten te koppelen. Daardoor is de effectiviteit van het gebiedsgerichte beleid nog niet aan te geven. De verwachting is dat door gezamenlijke kennisontwikkeling en monitoring de effecten op middellange termijn steeds beter zichtbaar worden.

Verzuring door de landbouw

De provincies zijn, vooral in stimulerende zin, nauw betrokken bij de verminderen van de verzurende emissies van de landbouw. De emissie is de laatste jaren flink teruggebracht. Voor het halen van de doelstelling voor 2010 is dit echter nog niet voldoende en is er een verdere reductie nodig. Hoewel de gegevensvoorziening hierover nog steeds slecht is, komt er wel meer zicht op het aantal emissie-arme dierplaatsen. Bij varkensplaatsen had 15% in 2001 een groen labelsysteem, bij ligboxenstallen iets meer dan 1%.

Vermesting door de landbouw

Het terugdringen van de vermisting is in gang gezet, maar de uitstoot van mineralen is nog steeds te hoog. Er tekent zich een afname af van het gebruik van dierlijke mest maar deze afname is nog onvoldoende. De fosfaatverzadiging van de bodem neemt daardoor nog steeds toe. In 2001 was bijna heel Nederland verzadigd. Zeer sterke verzadiging was er in Noord-Brabant en Noord Limburg. In grote delen van landbouwgebieden met zandgronden wordt in het grondwater de EU norm voor nitraat met meer dan een factor 4 overschreden.

Bestrijdingsmiddelen

Er is nog steeds onvoldoende inzicht in het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Het gebruik neemt af, maar in het oppervlaktewater, de bodem en het grondwater zijn de concentraties nog steeds te hoog. De provincies besteden in het kader van "Zicht op gezonde teelten" meer aandacht aan bestrijdingsmiddelen. Een probleem vormt de groei van de glastuinbouw waarin grote hoeveelheden bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. De gegevensvoorziening is slecht.

Grondwateronttrekkingen

De provincies hebben de afgelopen jaren meer aandacht besteed aan het terugbrengen van grondwateronttrekkingen door de landbouw. Nagenoeg alle provincies registreren inmiddels de onttrokken hoeveelheden en ook bijna alle provincies leggen beperkingen op aan het agrarisch gebruik van grondwater. Slechts één provincie heeft kwantitatieve doelstellingen. De nu bestaande informatiebasis is nog niet optimaal en behoeft verbetering. De beschikbare gegevens duiden evenwel op een afnemende trend in grondwateronttrekkingen door de landbouw.

Biologische landbouw

Het aantal biologische bedrijven groeit in alle provincies langzaam maar gestaag. Relatief gesproken gaat het echter nog steeds om een zeer klein deel van de landbouw: minder dan één procent. De meeste biologische bedrijven zijn melkveebedrijven. In deze bedrijfstak is de overstap naar een milieuvriendelijke bedrijfsvoering relatief het eenvoudigst.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Gebiedsgerichte projecten				+	
Verzuring door de landbouw			-/+		
Vermesting door de landbouw	--				
Bestrijdingsmiddelen		-			
Grondwateronttrekkingen				+	
Biologische landbouw			-/+		

Ontkoppeling milieu en economie

Economische ontwikkeling speelt zich voor een groot deel af in de stedelijk omgeving. Daar zijn dan ook de milieu-effecten van deze ontwikkeling het meest zichtbaar. Ontkoppeling moet de milieudruk verlagen bij een doorgaande economische groei. Alle provincies voeren inmiddels beleid op dit onderwerp. De ontkoppeling van milieu en economie heeft op landelijk niveau resultaat voor alle milieuthema's, behalve voor klimaatverandering en verstoring. Het effect van de provinciale inzet op ontkoppeling is nog niet goed in kaart te brengen. Door enkele provincies en in IPO kader zijn daartoe inmiddels wel initiatieven genomen en voorbeelden uitgewerkt.

Duurzame programma's

Alle provincies hebben duurzame programma's in uitvoering. Een beschouwing van deze programma's toont een grote diversiteit. Enige zorg is er ten aanzien van het milieurendement. De milieudoelen van deze programma's blijken vooral in algemene zin te zijn geformuleerd. Slechts in uitzonderingsgevallen zijn er concrete en meetbare doelstellingen. Dat betekent dat het gissen blijft of er een substantieel positief effect op het milieu is. Door het ontbreken van een goede en concrete doelformulering en goede monitoringinformatie is het onmogelijk om het effect van deze programma's te beoordelen.

Duurzame bedrijventerreinen

Alle provincies zetten in op duurzame bedrijventerreinen. Er is echter geen eenduidige definiëring en het ontbreekt nog goeddeels aan criteria om de duurzaamheid van een bedrijventerrein te beoordelen. Er is daardoor nog niet voor alle provincies een goed overzicht van de vorderingen te maken. Het is natuurlijk de bedoeling om met duurzame bedrijventerreinen de milieudruk te verminderen, maar de huidige onduidelijkheid in definiëring en criteria belemmert het zicht op de milieu-effecten. Door afwijkende definities is het zelfs moeilijk om aantallen en oppervlakten van duurzame bedrijventerreinen aan te geven. Het is wel duidelijk dat slechts op een miniem deel, minder dan 2%, van de Nederlandse bedrijventerreinen duurzame initiatieven in uitvoering zijn.

Luchtverontreiniging in het stedelijk gebied

In het algemeen is de kwaliteit van de lucht de laatste tientallen jaren beter geworden. Uit de IPO-monitoring blijkt het aantal gemelde overschrijdingen van de grenswaarden voor de luchtkwaliteit echter aanzienlijk hoger te liggen dan tot nog toe werd aangenomen. Van 1999 op 2000 is sprake van een toename. Of dit ook duidt op een verandering in de trend voor de luchtkwaliteit is nog onduidelijk. Vanaf 2001 kent de rapportageplicht een andere opzet. In toekomstige jaren is naar verwachting een beter beeld te schetsen. Door strengere regelgeving zal het aantal overschrijdingen toenemen.

Geluidhinder in het stedelijk gebied

De meeste provincies hebben nog geen beleid conform de Handreiking industrielawaai en vergunningverlening. In de praktijk werken ze er echter in de meeste gevallen wel mee. Het aantal vastgestelde hogere grenswaarden voor de geluidbelasting op woningen vertoont een daling. Hogere grenswaarden worden met name vastgesteld voor geluid door het wegverkeer. Slechts in enkele gevallen gaat het om geluid door het spoor of de industrie.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Ontkoppeling milieu en economie				+	
Duurzame programma's			-/+		
Duurzame bedrijventerreinen			-/+		
Luchtverontreiniging in het stedelijk gebied		-			
Geluidhinder in het stedelijk gebied			-/+		

Verdroging en GGOR

De doelstellingen voor de verdrogingsbestrijding worden niet gehaald. Slechts een fractie van het oorspronkelijk verdroogde terrein is inmiddels weer volledig hersteld, terwijl dit in 2000 al een kwart van het totaal verdroogde areaal had moeten zijn. Er zijn veel projecten in uitvoering genomen, maar het blijkt veel tijd te kosten voordat systemen volledig hydrologisch hersteld zijn. Het anti-verdrogingsbeleid is niet effectief genoeg. Het GGOR wordt in de meeste provincies niet op tijd vastgesteld, veel provincies hebben de planning uitgeschoven. Naar aanleiding van de discussies rond de bestuurlijke verankering wordt in twee provincies het GGOR niet meer provinciedekkend vastgesteld.

Ecologische herstelprojecten

In de provincies is een groot aantal ecologische herstelprojecten gepland voor de eerstkomende jaren. De informatievoorziening rond deze projecten is nog niet goed. De helft van de provincies heeft een redelijk beeld van de situatie, voor de andere helft bestaat er nog onduidelijkheid. Het is daarom nog niet mogelijk de omvang van de inspanning aan te geven en evenmin de verwachte effecten. De verwachting is dat de gegevensvoorziening de komende jaren verbetert.

Waterverontreiniging

De oppervlaktewaterkwaliteit in de regionale wateren is sinds de zeventiger jaren sterk verbeterd. De verbetering is inmiddels echter gestagneerd en dat terwijl de concentraties van nutriënten en zware metalen nog boven de maximum toelaatbare risico niveau's liggen. De oorzaak wordt gezocht bij de zogenaamde diffuse bronnen van waterverontreiniging; de scheepvaart, de riooloverstorten en de verontreinigde waterbodems. De provincies richten zich nu op het inventariseren en zo nodig aanpakken van deze diffuse bronnen van verontreiniging. Er is nog weinig zicht op resultaten van deze provinciale acties.

Waterbodemverontreiniging

De bij onderhoud van waterwegen vrijkomende baggerspecie moet op termijn in te zetten zijn als grondstof voor diverse nuttige toepassingen. Daarvoor moeten de ernstig vervuilde waterbodems worden gesaneerd. Geschat wordt dat er in Nederland zo'n 2000 waterbodemsaneringsgevallen zijn met een totaal saneringsvolume van 150 miljoen kubieke meter. Slechts een fractie hiervan is inmiddels gesaneerd. Belangrijke voorwaarde is de realisatie van voldoende stort en verwerkingscapaciteit voor verontreinigde specie. Ongeveer de helft van de provincies voorziet hierbij knelpunten.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Verdroging en GGOR		-			
Ecologische herstelprojecten			-/+		
Waterverontreiniging			-/+		
Waterbodemverontreiniging		-			

Bodemsanering

De inventarisatie van de werkvoorraad van bodemsaneringgevallen vordert goed maar er is nog een flinke inspanning nodig om dit in 2005 af te ronden. Het overgrote deel van de bodemonderzoeken en saneringen vond in 2001 plaats in eigen beheer, dat wil zeggen zonder overheidsfinanciering. Het lukt dus om de verantwoordelijkheid voor de sanering te leggen bij de veroorzakers. De overheid financierde slechts een klein deel van de projecten, maar daarbij ging het wel om de grotere en duurdere gevallen. Het aantal financiële kaders waaruit bodemsaneringen kunnen worden gefinancierd neemt toe. De bodemsanering wordt daardoor onoverzichtelijker. Deelsaneringen zijn in opmars ten koste van volledige saneringen. Het aantal functiegerichte saneringen groeit ten koste van de multifunctionele saneringen. De tendens bestaat om saneringen meer te faseren en om minder volledig te saneren.

Bodembescherming

Belangrijk voor een actief bodembeheer is de aanwezigheid van een bodem-informatiesysteem bij gemeenten. In meer dan de helft van de gemeenten in Nederland was er in 2001 zo'n systeem. Een beperkt deel van deze gemeenten heeft hier inmiddels een bodemkwaliteitskaart mee vastgesteld. Een flink aantal gemeenten heeft zo'n kaart in voorbereiding. Tussen de provincies blijken flinke verschillen te bestaan in het percentage gemeenten dat over een bodem-informatiesysteem en/of een bodemkwaliteitskaart beschikt. Over de effectiviteit van de bodem-informatiesystemen en bodemkwaliteitskaarten is nog weinig te zeggen.

Ontgroningen

Voor de winning van grind en beton- en metselzand moeten provincies zoveel mogelijk in hun eigen behoefte voorzien. Per provincie zijn er taakstellingen die rekening houden met deze behoefte en daarnaast met de winningsmogelijkheden. Voor grind is er alleen een taakstelling voor Limburg. Voor beton- en metselzand zijn er taakstellingen voor alle provincies met uitzondering van Fryslân en Zeeland. In de helft van de gevallen dat er taakstellingen zijn, werd er in 2001 een afwijkende hoeveelheid gewonnen.

Secundaire grondstoffen

De inzet van secundaire grondstoffen is sterk gegroeid. In de afgelopen 10 jaar is deze inzet nagenoeg verdubbeld. Bijna alle in de bouw herbruikbare afvalstoffen en industriële reststoffen worden ook daadwerkelijk als secundaire grondstoffen ingezet. De vrijkomende grond uit bodemsaneringen wordt in toenemende mate ingezet als secundaire grondstof. Zowel de rechtstreekse inzet als het hergebruik na reiniging zijn toegenomen.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Bodemsanering				+	
Bodembescherming				+	
Ontgroningen			-/+		
Secundaire grondstoffen				+	

Ecologische hoofdstructuur

De begrenzing van de ecologische hoofdstructuur (EHS) is in alle provincies nagenoeg gereed, hiervoor wordt de planning in 2005 naar verwachting gehaald. De arealen voor nieuwe natuur in de begrensde gebieden zijn voor circa de helft aangekocht. Aangezien de aankoop op vrijwillige basis geschiedt, kunnen inliggende landbouwenclaves de natuurontwikkeling lange tijd tegenhouden. Na de invoering van het Programma Beheer door het Ministerie van LNV is er voor de provincies geen rol meer bij de realisatie van agrarisch natuurbeheer in beheersgebieden. Het areaal beheersovereenkomsten is in 2001 afgenomen. Onduidelijk is of dit wordt gecompenseerd door het Programma Beheer. De begrenzing van de EHS loopt dus wel, maar de realisatie, die in 2018 gereed moet zijn, blijft achter op schema. Voor ecologische verbindingzones geldt eveneens dat de begrenzing goed loopt, maar dat de realisatie traag van de grond komt.

Natuurkwaliteit

Ruim de helft van de provincies heeft een natuurdoeltypenkaart gereed, bij de overige provincies is deze kaart in een vergevorderd stadium. Alle provincies zijn bezig met het opstellen van natuur- en beheersgebiedplannen en landschapsplannen, waarin de natuurdoeltypen per perceel zijn vastgelegd. Over de realisatie van de gewenste natuurdoeltypen zijn nog geen goede gegevens beschikbaar. Geschat wordt dat nu nog minder dan de helft van het gebied aan het gewenste natuurdoeltype voldoet.

Bescherming natuurgebieden

In 2001 zijn twee nieuwe nationale parken ingesteld. Daarmee komt het oppervlak nationaal park in Nederland ruim boven de 120.000 hectare. In Nederland zijn in 2001 verder in het kader van internationale regelingen 7 nieuwe wetlands en vogelrichtlijngebieden aangewezen. Nadat Nederland in 2000 in gebreke werd gesteld met betrekking tot de implementatie van de habitatrichtlijn is hier met spoed aan gewerkt. In 2001 waren er 76 habitatrichtlijngebieden aangemeld bij de Europese Commissie.

Compensatiebeginsel

De provincies hebben zich gecommitteerd aan het compensatiebeginsel. In praktisch alle provincies is compensatiebeleid vastgesteld en in de meeste provincies wordt dit beleid in theorie ook toegepast. In de meeste provincies wordt alleen fysieke compensatie toegepast. Een beperkt aantal provincies hanteert een combinatie van fysieke en financiële compensatie, waarbij fysieke compensatie toch meestal de voorkeur heeft. Of en hoeveel er in praktijk gecompenseerd wordt is onduidelijk, hierover zijn geen goede gegevens voorhanden. Bij sommige infrastructurele projecten kan het om enkele honderden hectaren compensatieverplichting gaan.

Particuliere inzet natuurbeheer

Het beheer van agrarisch gebied buiten de EHS is afhankelijk van lokale initiatieven en vrijwillige medewerking van agrariërs en particulieren. De oprichting van natuur en milieucoöperaties stroomlijnt dus de uitvoering van het natuurbeleid. Het aantal coöperaties en verenigingen neemt toe en het belang wordt evenredig groter. Geschat wordt dat inmiddels tussen de 4 en 30% van het grondgebied van provincies door deze organisaties wordt gedekt.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Ecologische hoofdstructuur				+	
Natuurkwaliteit			-/+		
Bescherming natuurgebieden				+	
Compensatiebeginsel			-/+		
Particuliere inzet natuurbeheer				+	

Energiebesparing bedrijven

De deelname van bedrijven aan het Convenant Benchmarking is hoog, bijna alle Nederlandse bedrijven die in aanmerking komen zijn inmiddels toegetreden. Van de Energie Efficiëntie Plannen, die vervolgens moeten worden opgesteld, is ongeveer de helft ingediend. Het opstellen van deze plannen vergt meer tijd dan voorzien. Als de plannen inderdaad worden uitgevoerd kan dit leiden tot een behoorlijke vermindering van de uitstoot van broeikasgassen door industriële bedrijven. Bij de kleinere bedrijven, waar energie-efficiëntie wordt gestimuleerd door middel van energie in de milieuvergunning, is de voortgang minder goed.

Energiebesparing verkeer, bouw en landbouw

Bij het verkeer en vervoer wordt door de meeste provincies ingezet op energiezuinige wegverlichting en verkeerssignalering. In de bouw stimuleren de provincies de gemeenten om energiezuinig te bouwen. Veel provincies hebben verder het Convenant duurzaam bouwen ondertekend. In het kader van het Investeringsbudget stedelijke vernieuwing besteden de provincies extra aandacht aan energie. In de land- en tuinbouw zetten de betrokken provincies in op energiebesparing in de glastuinbouw via meerjarenafspraken energiebesparing. Provincies hebben energiebesparing dus duidelijk op de agenda staan, maar er zijn nog nauwelijks gegevens beschikbaar over de resultaten van de provinciale inspanningen.

Ontwikkeling windenergie

In 2001 is door alle provincies de Bestuursovereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie ondertekend. Hierin wordt de doelstelling voor het geïnstalleerde windvermogen voor 2010 vastgelegd. De provincies stimuleren en scheppen mogelijkheden voor windenergie via het ruimtelijk beleid. Gezien de recente ondertekening van het convenant is het nog te vroeg om iets te kunnen zeggen over de uiteindelijke haalbaarheid van de geformuleerde doelstellingen. In het afgelopen jaar is de hoeveelheid gerealiseerd windvermogen toegenomen. De verwachting is dat deze stijging zich de komende jaren verder zal voortzetten. Desondanks valt te betwijfelen of de doelstelling zal worden gehaald.

Ontwikkeling zonne-energie, bio-energie, warmte-koude opslag

Het aandeel zonne-energie in de productie van duurzame energie is laag. De provincies hebben geen wettelijke maar alleen stimulerende instrumenten om de inzet van zonne-energie te bevorderen. Het aantal zonneboilers stijgt, maar haalt waarschijnlijk niet de doelstelling voor 2007. Het geïnstalleerde photo-voltaïsche vermogen (zonnecellen) ontwikkelt zich eveneens positief, maar ook hier wordt waarschijnlijk de doelstelling van 2007 niet gehaald. Bio-energie neemt het grootste deel van de in Nederland opgewekte duurzame energie voor zijn rekening. De opwekking van bio-energie ontwikkelt zich

positief. Er zullen meer energiecentrales komen die geschikt zijn voor het bijstoken van biomassa. Het gebruik van warmte-koude opslag neemt ook toe. Veelal wordt opslag toegepast in waterhoudende zandlagen in de bodem. Ondanks de toename wordt niet verwacht dat de doelstelling voor 2007 wordt gerealiseerd.

Monitoring duurzame energie

Het is niet mogelijk gebleken om over 2001 provinciale monitoringgegevens over duurzame energie op te nemen. De organisatie van de gegevensvoorziening is nog niet zodanig dat benodigde gegevens op tijd beschikbaar zijn. Gezien het beleidsmatig belang dat de provincies hechten aan klimaat- en energiebeleid, dient hier meer structurele aandacht voor te komen.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Energiebesparing industriële bedrijven				+	
Energiegebruik verkeer, bouw en landbouw			-/+		
Ontwikkeling windenergie			-/+		
Ontwikkeling zonne-energie, bio-energie, warmte-koude opslag			-/+		
Monitoring duurzame energie		-			

Personenmobiliteit en vervoermiddelenkeuze

De mobiliteit van personen blijft toenemen. Verreweg de meeste kilometers worden nog steeds met de auto afgelegd, maar de openbaar vervoerkilometers nemen relatief gesproken wel sterker toe. De verschuivingen in vervoermiddelenkeuze zijn de laatste jaren overigens zeer beperkt. Provincies proberen het gebruik van de auto te beperken en dat van het openbaar vervoer en de fiets te bevorderen maar dit beleid heeft weinig resultaat.

Innovatieve mobiliteitsystemen

Transportmiddelen zijn schoner en zuiniger en bestaande wegen worden steeds beter benut. Het positieve milieu-effect hiervan gaat, waar het energiegebruik en CO₂-uitstoot betreft, echter voor een belangrijk deel teloor door de groeiende mobiliteit. Een blijvende ontkoppeling van mobiliteit en milieudruk vraagt steeds nieuwe innovaties. De IPO Milieuagenda richt zich op innovatieve mobiliteitsystemen. In alle provincies lopen er projecten op dit gebied. De milieu-effecten hiervan zijn echter niet aan te geven.

Modal shift goederenvervoer

Het goederenvervoer vertoont een explosieve groei. De groei zit vooral in de toename van het vrachtverkeer over de weg. Dit groeit veel harder dan de alternatieven over het spoor en het water. Deze tendens baart zorgen omdat veel van de negatieve effecten van het wegverkeer met name door vrachtauto's worden veroorzaakt. De meeste provincies werken aan een modal shift om het goederenvervoer beter te spreiden over de vervoersmodaliteiten. Het effect hiervan is echter niet aan te geven.

Verkeer en luchtverontreiniging

De emissie van koolstofdioxide door het verkeer blijft stijgen, min of meer evenredig met de groei van de mobiliteit. De uitstoot van stikstofoxiden, zwaveldioxide en fijn stof is door technologische verbeteringen wel sterk gedaald. De emissies van het goederenvervoer over de weg worden relatief gesproken steeds belangrijker. Daarnaast groeit de relatieve bijdrage van het vervoer over water sterk, qua emissiereductie is hier de meeste winst te halen.

Verkeer en geluidoverlast

Het verkeer is een grote bron van geluidhinder. De geluidoverlast door het verkeer groeit, voornamelijk door het wegverkeer en het vliegverkeer. Circa driekwart van woningen in Nederland ondervindt een geluidbelasting die hoger is dan de voorkeurswaarde. Circa één kwart van de Nederlandse stiltegebieden heeft een geluidbelasting die hoger is dan de

norm. De provincies maken weinig gebruik van geluidwerende voorzieningen om de geluidoverlast van provinciale wegen te verminderen.

Verkeer en ecologische knelpunten

Het aantal ecologische knelpunten door wegen is nog steeds niet goed in kaart gebracht. Sommige provinciale inventarisaties zijn nog niet afgerond en de wel afgeronde inventarisaties leveren geen eenduidige gegevens. Naar schatting is circa 15% van de knelpunten inmiddels opgeheven. De aanpak van de ecologische knelpunten door de provincies is echter niet goed te toetsen aan de beleidsdoelstellingen. De informatievoorziening moet sterk verbeteren. Sommige provincies hebben budgettaire beperkingen bij de aanpak van knelpunten.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Personenmobiliteit en vervoermiddelenkeuze		-			
Innovatieve mobiliteitsystemen			-/+		
Modal shift goederenvervoer	--				
Verkeer en luchtverontreiniging			-/+		
Verkeer en geluidoverlast		-			
Verkeer en ecologische knelpunten		-			

Bedrijfsmilieuplannen en milieujaarverslagen

Het indienen van bedrijfsmilieuplannen door bedrijven verloopt langzaam. In 2001 was minder dan de helft van de verplichte bedrijfsmilieuplannen ingediend. De kwaliteit van de plannen is overigens goed. Nagenoeg alle ingediende plannen zijn door de provincies goedgekeurd. Het indienen van milieujaarverslagen door bedrijven loopt bevredigend. In 2001 was het overgrote deel van de verplichte milieujaarverslagen ingediend. De meeste ingediende verslagen zijn door de provincies gevalideerd.

Risico's zware ongevallen en veiligheidsrapportages

Alle bedrijven, die onder het Besluit risico's zware ongevallen (BRZO) vallen, hebben de verplichte kennisgeving gedaan. Van deze bedrijven heeft het merendeel het verplichte PbZo document ingediend, waarin het preventiebeleid ter voorkoming van zware ongevallen is beschreven. Het merendeel heeft ook een Veiligheidsbeheersysteem ingevoerd. Ook het grootste deel van de bedrijven die een verplichte Veiligheidsrapportage moesten maken heeft dit gedaan. Ten opzichte van 2000 is in 2001 een geringe verbetering waarneembaar.

Vergunningverlening

Er zijn in 2001 meer vergunningen verleend dan in 2000. Ruim de helft van de provinciale vergunningen was in 2001 ouder dan 5 jaar. Ten opzichte van 2000 trad er een verslechtering op. Dit zegt niet alles over het al dan niet adequaat zijn van de vergunningen, maar geeft wel aan dat het actueel houden van het bestand moeizaam loopt. Verder kwam in 2001 minder dan de helft van de provinciale vergunningen tot stand binnen de wettelijke termijn. Op dit laatste aspect was er in 2001 wel een lichte verbetering waarneembaar.

Handhaving

Het aantal preventieve controles daalt al een aantal jaren. Het aantal repressieve controles is min of meer constant. Het aantal geconstateerde overtredingen bij bedrijven is in 2001 licht gestegen ten opzichte van 2000. Bij meer dan éénderde deel van de bedrijven werden in 2001 overtredingen vastgesteld. Dat is een toename ten opzichte van 2000. Het aantal klachten over bedrijven is in 2001 fors toegenomen.

Kwaliteitszorg in vergunningverlening en handhaving

De helft van de provincies beschikt over een kwaliteitszorgsysteem voor vergunningverlening en handhaving. Van de overige provincies heeft het merendeel een kwaliteitszorgsysteem voor óf vergunningverlening, óf handhaving alleen. Het merendeel van deze kwaliteitsystemen is gecertificeerd volgens ISO-norm of voldoet aan de Interprovinciale kwaliteitsnorm.

teitsnorm vergunningverlening. Ten opzichte van 2000 is er in 2001 lichte voortgang geboekt.

Milieudruk bedrijven

De emissies van zwaveldioxide en fijn stof door de industrie zijn gedaald. De doelstellingen voor 2000 zijn bijna, maar net niet bereikt. De emissie van stikstofoxiden is eveneens gedaald, maar de doelstelling voor 2000 is met afstand niet gehaald en zal, als de trend zich voorzet, voorlopig ook niet gehaald worden. Voor de doelstellingen van 2005 en 2010 zijn voor alle stoffen forse verdere reducties van de uitstoot nodig.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Bedrijfsmilieuplannen en milieujaarverslagen			-/+		
Risico's zware ongevallen en veiligheidsrapportages				+	
Vergunningverlening		-			
Handhaving		-			
Kwaliteitszorg in vergunningverlening en handhaving				+	
Milieudruk bedrijven			-/+		

Preventie en duurzaam ondernemen

Het effect van inspanningen op het gebied van preventie van afval was nooit goed in kaart te brengen. In 2001 is een nieuw landelijk programma 'Met preventie naar duurzaam ondernemen' vastgesteld. Hierin is een belangrijke plaats ingeruimd voor communicatie en monitoring. Vrijwel alle provincies zijn bezig met het vertalen van de doelstellingen van dit programma naar het provinciale beleid. Acht provincies hebben reeds projecten in voorbereiding en vier provincies zijn daar nog mee doende. Het aantal geplande provinciale projecten is aanzienlijk, doch het aantal deelnemende bedrijven is in de meeste provincies nog niet bekend. Over het daadwerkelijke effect van het programma is nog niets te zeggen.

Gescheiden inzameling en hergebruik

De groei van de hoeveelheid huishoudelijk afval is tot stilstand gekomen. De hoeveelheid gescheiden ingezameld huishoudelijk afval is licht toegenomen. Het scheidingspercentage is daardoor licht verbeterd. Iets minder dan de helft van het huishoudelijk afval werd in 2001 gescheiden ingezameld. Het blijkt dat minder verstedelijkte provincies tot hogere scheidingspercentages komen. De hoeveelheid gecomposteerd afval is tussen 1993 en 1995 sterk gestegen maar is sindsdien stabiel. Over de scheiding van andere afvalstromen en over hergebruik van de gescheiden fracties zijn nog steeds geen goede gegevens voorhanden.

Secundaire bouwstoffen in provinciale bouwwerken

Provincies hebben een voorbeeldfunctie wanneer het gaat om het inzetten van secundaire grondstoffen in provinciale werken. Bij veel provincies ontbreekt het echter aan gegevens op dit gebied. De gegevens die er wel zijn laten een zeer wisselend beeld zien. Er zijn grote verschillen in de mate waarin secundaire bouwstoffen door de provincies worden ingezet. Slechts bij enkele provincies lijkt er continuïteit en een positieve ontwikkeling te zijn bij de inzet van secundaire bouwstoffen.

Aanbod en verwerking van afval

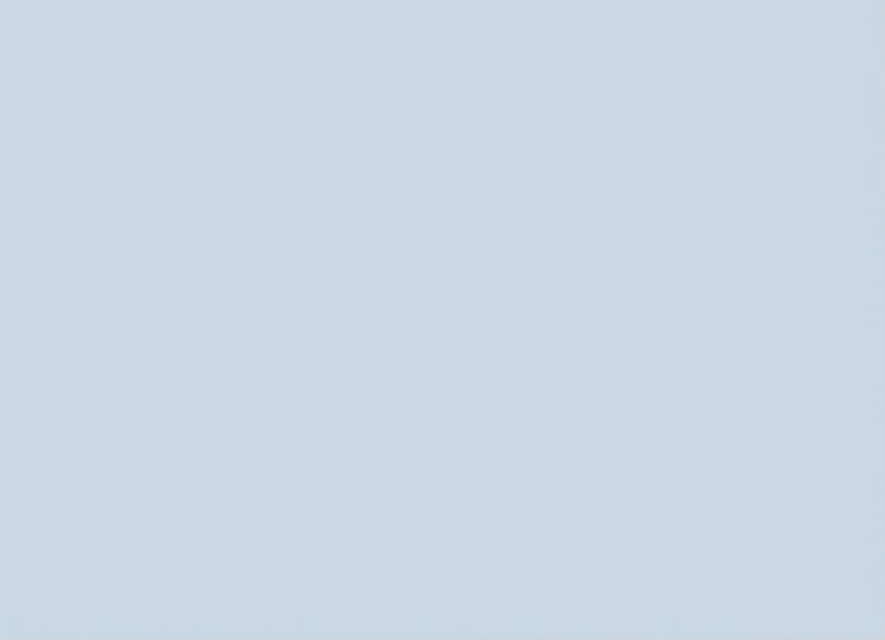
Er is al jaren een geleidelijke afname van de hoeveelheid afval die in Nederland verwerkt is. Het aandeel van storten in de verwerking is sterk afgenomen. In circa 10 jaar tijd verminderde de gestorte hoeveelheid met de helft. Daar staat tegenover dat er in dezelfde periode een toename is geweest van verbranden en composteren van afval. Met name verbranden is fors toegenomen. Er is een stortverbod voor brandbare afvalstoffen van kracht maar door het ontbreken van voldoende verbrandingscapaciteit was er in 2001 een toename van de hoeveelheid brandbaar afval die gestort is.

Nazorg stortplaatsen

De provincie is verantwoordelijk voor de nazorgvoorzieningen op stortplaatsen en voormalige stortplaatsen. Eénderde deel van de leemtewetstortplaatsen in Nederland was in 2001 gesloten. Het aantal nazorgplannen benadert langzaam het aantal leemtewetstortplaatsen. De verwachting dat alle ontbrekende nazorgplannen in 2001 zouden worden ingediend, is niet uitgekomen.

Hoe staat het met...	--	-	-/+	+	++
Preventie en duurzaam ondernemen			-/+		
Gescheiden inzameling en hergebruik			-/+		
Secundaire bouwstoffen in provinciale werken		-			
Aanbod en verwerking van afval			-/+		
Nazorg stortplaatsen		-			

Interprovinciaal Overleg

Muzenstraat 61
Postbus 16107
2500 BC Den Haag
tel.: (070) 888 12 12
fax: (070) 888 12 80

